

SCRIITORUL ȘI VINA TRAGICĂ

Apariția volumului *Decojind ceapa* al lui Günter Grass*, editat recent și în românește la POLIROM (traducere din limba germană – Victor Scoradeț), a provocat o adevărată furtună mai ales în Germania. Un gazetar de la „Der Spiegel” a atacat întreaga generație a marelui scriitor, ca fiind schizofrenică și marcată

* Günter Grass, *Decojind ceapa*, Iași, Editura Polirom, 2008.

iremediabil de ideologia și regimul nazist, iar, pe deasupra, lașă, neîn stare a-și recunoaște rușinea și vina! Mă mir că nu a cerut și condamnarea la moarte a celor din blestemata generație care nu s-au învrednicit – nu-i așa?! – să se spovedească la tribunalul de nimeni și nimic legitimat al unor ziariști justițiarî – mulți, câtă frunză, câtă iarbă – de tipul celui de la „Der Spiegel”. În trecut fie spus, ca unul ce sunt în deplină cunoștință de cauză,



Zaiț Gheorghe - Peisaj

nu-i mai iau demult în seamă pe ziariștii care nu reușesc să-și stăpânească ura față de marii intelectuali și, îndeosebi, față de scriitori și artiști, propunându-ne, în schimb, ca model „golul lor istoric”, vorba Poetului, și, mai ales, moral. Îi mână în luptă, de fapt, propriile lor complexe de inferioritate, propria lor sterilitate și, înainte de toate, propria lor imoralitate, toate potențate de obsedantul, profitabilul rating. De aceea, nu am ezitat să-i numesc, ori de câte ori a fost cazul, tarabagii. Chiar dacă unii o fac pe sume mari...

Sunt însă atent și măhnit atunci când scriitorii înșiși, ca să mă refer numai la ei, îi discriminează pe criteriile ideologice, politice pe înaintașii sau pe contemporanii lor. Întâlnindu-mă într-o librărie din Iași cu un cunoscut poet și venind vorba chiar despre *Decojind ceapa*, la afirmația mea că este o capodoperă a prozei lui Günter Grass, el mi-a replicat: „Da, dar ăsta-i de stânga, de aceea a luat și Premiul Nobel!”

Cu o sinceritate șocantă, autorul *Tobei de tinichea* mărturisește: „...povara, eticheta și stigmatul le pot furniza eu singur. Ca membru în Tineretul Hitlerist, am fost, desigur, un tânăr nazist. Credincios până la capăt”.

Parcurgând, însă, autobiografia lui Günter Grass, m-a interesat nu atât spovedania sa (tardivă!) – care a făcut atâta vâlvă în lumea mare, nu doar culturală și artistică, ci și politică – cât traiectoria unui destin excepțional. E uimitor, îndeosebi pentru un român, să constate că un creator, precum Günter Grass, nu a ratat, în fond, nici o experiență dintre multele, nu puține terifiante, pe care le-a trăit, valorificându-le adică în operă și în acțiunile sale de dincolo de masa de scris. Cartea este spectacolul complex, mai degrabă tragic, al devenirii, al convertirii unei biografii într-un Destin (cu majusculă). Avem, în *Decojind ceapa*, romanul victoriei unui învins care, pentru a învinge la rândul său, a învățat mai întâi, cum spune undeva, să eșueze! Inclusiv scrierea acestui volum autobiografic, de altfel greu de definit, date fiind, între altele, construcția românească, analiza psihologică, procesele de conștiință și metaforele (ceapa, chihlimbarul

care „conservă ceea ce ar trebui să fie demult digerat”), ce-i conferă o originalitate de netăgăduit, a însemnat, înainte de toate, o confruntare dură cu sine („...acum când decojesc ceapa, tăcerea mea îmi vinuește în urechi”).

Günter Grass pare să împartă biografiile – poate prea tranșant – în două categorii: greșite și corecte. E limpede că înclină să o considere pe a sa mai mult greșită, oricum aflată sub semnul unui start cum nu se poate mai prost și mai invalidant, când, minor fiind, cu o copilărie fracturată („*Odată cu începutul războiului, copilăria mea se sfârșise*”), atras de uniformă și de deviza „Tineretul trebuie să fie condus de tineret” (un slogan care sună a tinichea, azi ca și ieri, dar care în anumite momente ale istoriei s-a dovedit mai mult decât mobilizator), intră cu elan în organizația tineretului hitlerist („tâncii”, „micii cercetasi”), ajungând apoi tunar-tanchist al Waffen SS, în pădurile Boemiei. „*Istoria se ascundea în spatele ei înseși și se transforma cât ai clipi în legendă*”, rememorează prozatorul. Și, e de observat, nimic nu pătrunde mai adânc și mai insidios în sufletul unui adolescent, al unui tânăr, decât legendele, miturile, din păcate și cele false, cultivate de diverși papagali, cu precădere în momente-limită ale istoriei, în „revoluții”, în epoci de tranziție. Dar, dincolo de toate acestea, are dreptate autorul și eroul octogenar al acestei cărți când scrie: „Nimic nu ne oferă informații despre ceea ce se petrece în mintea unui băiat de cincisprezece ani care vrea de bunăvoie să se ducă neapărat acolo unde se luptă și – lucru pe care l-ar putea bănuși sau chiar cunoaște din cărți – unde moartea face ravagii. Bănușelile se perindă una după alta: să fi fost asaltul unor torente afective ce dădeau pe dinafară, cheful de a acționa de capul meu, dorința de a crește mai repede, de a ajunge adult, bărbat între bărbați?”

Tanchist, miner, prizonier într-un lagăr american, cioplitor de pietre funerare, dar și sculptor-artist sau pictor mai mult decât promițător, poet, prozator, adolescentul și apoi tânărul Günter Grass traversează într-adevăr „repede” multe etape, dintre care unele dramatice îndeosebi în plan afectiv. Dintre cele decisive, în primul rând privind opțiunea politică, se detașează perioada mineritului („Viitorul e-n lignit” – era o deviză în fața dezastrului provocat de război). Asistă în acel mediu muncitoresc la înfruntarea extremelor, cea fascistă cu stânga radicală. Balanța (Günter Grass este născut în Zodia Balanței) se înclină, în ceea ce-l privește, spre stânga, spre social-democrație, influențat de discursul contaminant al unui miner pe nume Schumacher:

„După ani de închisoare în perioada nazistă, se transformase într-un ascet. Un sfânt stâlpnic se făcea auzit. El chema la înnoirea națiunii. Din ruine trebuia să se nască, după viața lui severă, o Germanie socială și democrată. Fiecare cuvânt era o lovitură de baros de fier. Împotriva voinței mele – căci, de fapt, strigătele mă făceau să iau distanță – tovarășul Schumacher m-a convins”.

În fine, într-o vreme când „se celebra supraviețuirea”, trăiește ani de zile într-un cămin de bătrâni din Dusseldorf Rath, administrat de franciscani, unde i se înfățișează întreaga priveliște a decrepitudinii ființei umane, o mică

lume crepusculară vegheată de un călugăr, personaj coborât parcă din veacuri demult apuse. Aici, hrănindu-se cu nelipsitul terci de gris cu lapte, la care se adăugau două felii de pâine intermediară, un boț de margarină și magiunul de prune, existența era totuși suportabilă față de a majorității germanilor în a căror țară „nu numai casele erau transformate în ruine”, dar „fiecăruia îi lipsea câte cineva”. Evocarea anilor petrecuți în căminul de bătrâni este o pagină de mare literatură, încălzită de umorul, chiar dacă trist, al unei bizare misiuni: programul de ieșire cu o capră, pe numele ei Genoveva, la păscut, sub ochii curioși ai numeroșilor vizitatori ai căminului și țintă a ironiilor surorilor medicale ieșite și ele să se plimbe în grupuri vesele, distrându-se copios și umilitor pe seama „accesoriului tragi-comic al unei capre recalcitrante cu ugeru-n vânt”, și „a celei mai ridicole perechi cu putintă...”. Ar fi absurd să le fi pretins cineva acelor tinere femei, la fermecele cărora rânvea, fără speranțe, tânărul bărbat, de a fi avut intuiția că nefericitul însoțitor al nărăvașului, dar utilului patruped va deveni scriitorul Nobel, atât de celebru în întreaga lume.

După multe decenii, decojind ceapa memoriei, care, „tocată strat cu strat, declanșează lacrimi ce tulbură privirea”, achitându-și o datorie veche, din tinerețea sa, autorul re trăiește un început de drum și un parcurs mult mai răscolitor, decât mărturisirea unei erori generate de o iluzie: „În general, desfășurarea cronologică a poveștii mele mă strânge ca un corset. O, de-aș putea acum să vâslesc înapoi și să acostez pe una din plajele de la Marea Baltică pe care, copil fiind, însăilam cetății de nisip ud... O, de-aș mai ședea o dată la fereastra podului și de-aș putea să citesc, pierdut de mine însumi, ca niciodată după aceea... Sau să mă ciucesc o dată sub pânza de cort (în lagăr – *n.mea*) cu camaradul meu Joseph (actualul Papă – *n.mea*) și să jucăm viitorul la zaruri, atunci când acesta părea încă proaspăt și imaculat... Joseph a avut zarul cel mai mare... Așa se face că eu am ajuns, din păcate, doar scriitor, el, însă...”

Nu e ușor, povestindu-ți viața, cu atât mai mult cu cât o faci de pe culmea celebrității, să trebuiască să revezi mizeria postbelică – „haita noilor îmbogățiți” care „se umfla în pene, exhibându-și bogăția”, sau să ți se releve încă o dată, adevărul crud că, de obicei, intelectualii „eșuează în propriul lor orgoliu”. Nu e ușor, apoi, scriind, să re trăiești drama propriei tale familii care, atunci când „au venit rușii”, a fost, practic, strivită (mama scriitorului, violată de soldații sovietici, dar salvându-și de la un astfel de coșmar fiica). Secvențele, numeroase, în care octogenarul o evocă pe mama sa, moartă în 1954, căreia îi datorează tot, inclusiv cariera artistică, literară, („...și după moartea ei mi se uită peste umăr și zice «Taie asta, e urât» –, dar eu nu o ascult decât rareori și, când o ascult, e prea târziu...”) sunt cele mai răscolitoare. Două ființe care s-au nemurit reciproc.

Ceea ce ridică „Decojind ceapa” deasupra multor scrieri de acest gen este arta naratorului. Memorialistul povestește când la persoana întâi, când la persoana a III-a, cu o detașare și o măiestrie de care numai maștrii genului epic sunt capabili. Günter Grass nu condamnă și nu apără pe nimeni, de vreme ce, cum lasă să se înțeleagă, de cea mai mare tragedie a omenirii, de violul

universal care a fost Al Doilea Război Mondial, toți sunt, toți suntem mai mult sau mai puțin vinovați. *Vina tragică*, ar spune o mare poetă și eseistă de azi. V-ați dat seama: e vorba de Ileana Mălăncioiu. Supraviețuitorii cataclismului nu pot încremeni însă în această vină. Viața trebuie să continue. Și nu mergând cu spatele înainte și cu fața spre trecut. Este, în fond, lecția mamei scriitorului, victimă tragică a războiului, pe care i-o dă celui ce cândva era „micul ei Peer Gynt”. Oricum, „trecutul trebuie lăsat să se odihnească”, apoi poate fi scrisă și cartea mărturisitoare. Cât timp trebuie lăsat să se odihnească? Greu de spus. De pildă, până în ziua vizitei la Dachau: „*A trecut ceva timp până când am priceput în salturi și am recunoscut ezitant că, fără să știu sau, mai exact, fără să vreau să știu, luasem parte la o crimă care, cu anii, nu a devenit mai puțin gravă, nu vrea să se prescrie, de care încă mai sufăr ca de o boală*”.

„Decojind coaja” cuprinde povestea vieții lui Günter Grass până în 1959, anul apariției romanului „Toba de tinichea”, care i-a adus celebritatea. El se încheie cu aceste propoziții: „Așa am trăit de atunci înainte, de la pagină la pagină și între o carte și alta. Timp în care mi-am păstrat bogăția de personaje dinăuntru. Dar, ca să vorbesc despre asta, nu e destulă ceapă și nici chef destul”, după ce în cursul captivantei sale narațiuni observase: „Incomplete fiind, (poveștile) trebuie să fie inventate cu și mai multă substanță. Niciodată nu sunt terminate. Tot timpul așteaptă prilejuri de a fi continuate sau povestite invers”.

E de prisos a mai spune că nu doar poveștile așteaptă, ci și noi, cititorii, așteptăm, mereu însetați de povești adevărate sau inventate, scrise de prozatori de forță și anvergura lui Günter Grass. De aceea, sperăm că chefel va reveni și povestea va continua...

Nu cred că această carte înseamnă „moartea unei instituții morale”, cum afirma Michael Jurgs, biograful lui Günter Grass. Sunt cuvinte mari, cuvinte grele, nedrepte, rostite așa zicând în stare de șoc. Cred mai degrabă că *Decojind ceapa* este o lectură de profundă meditație care, între altele, sfidează, și bine face, aberanta „corectitudine politică”.



Zait Marga-Doina - Peisaj